

111 sl. — 11. Prim. J. Gruden, Doneski k zgodovini protestantstva na Slovenskem, IMK 17 (1907), str. 53 sl., 122 sl., 129; I. Simonič, o. c., Kočevsko, str. 109. — 12. Th. Elze, Primus Trubers Briefe, Tübingen 1897, str. 209; A. Dimitz, Geschichte Krains II, 1875, str. 269; M. Rupel, Primož Trubar, Ljubljana 1962, str. 150. — 13. J. Grufen, Zgodovina, o. c., str. 808. — 14. A. Koblar, Drobtnice iz furlanskih arhivov, IMK 1 (1891), str. 37. — 14a. J. Gruden, Zgodovina, o. c., str. 735; A. Koblar, Drobtnice, o. c., IMK 3 (1893), str. 249 sl.; P. Hitzinger, Beiträge zur Geschichte der Reformation in Krain, MHVK 1864, str. 1 sl.; MHVK 1867, str. 95. — 15. Prim. V. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain II, pogl. 8, str. 795 sl. — 16. J. Gruden, Doneski, IMK 17, str. 137. — 17. A. Dimitz, Geschichte o. c., str. 234. — 18. A. Skubic, o. c., str. 122 sl. — 19. Prim. J. Gruden, Doneski, o. c., str. 122 sl., 128, 129, 134, 137; isti, Zgodovina, o. c., str. 730 sl., 737 sl., 739 sl., 741 sl.; A. Koblar, Drobtnice, o. c., 2 (1892), str. 33, 37, 85, 86 sl.; 3 (1893) str. 200, 249; A. Skubic, o. c., str. 113, 116, 121 sl., 125 sl.; SBL 1, str. 116; SBL 9, str. 206. — 20. Th. Elze, Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain während des sechzehnten Jahrhunderts, Wien 1863, str. 12, 26 sl.; L. Podlogar, Belokranjski reformatorji, DS 21 (1908), str. 269 sl.; M. Rupel, Trubar, o. c., str. 195; isti,

Nove najdbe protestantik, Ljubljana 1954, str. 68; I. Voje, O usodi turških ujetnikov v slovenskih deželah v 16. in 17. stoletju, ČZN 8 (1972), str. 259. — 21. J. Gruden, Doneski, o. c., str. 64, 137 sl. — 22. A. Koblar, Drobtnice, o. c., str. 17. — 23. IMK 1, str. 9; IMK 2, str. 77, 88 sl. — 24. A. Skubic, o. c., str. 135; prim. J. Parapat, Doneski k zgodovini kranjskih mest, Letopis MS 1874, str. 88. — 25. J. Gruden, Doneski, o. c., str. 122 sl., 200; A. Dimitz, Zur Geschichte der Reformation in Krain, MHVK 1863, str. 47 sl. — 26. J. Gruden, o. c., str. 128, 138; A. Kobler, Drobtnice, o. c., 3 (1893) str. 17; 2 (1882), str. 37. — 27. AS, vic. a. FI/135 Fragstrugkh darauf die Stifter oder Martterer zu der Alben sambt derselben Zehbrost Examiniert worden; A. Dimitz, Nachrichten über eine bisher wenig bekannte Religionssecte in Krain, MHVK 18 (1863), str. 86 sl.; F. Gestrin, Družbeni razredi na Slovenskem in reformacija, Drugi Trubarjev zbornik, Ljubljana 1952, str. 15 sl.; B. Grafenauer, Kmečki upori na Slovenskem, Ljubljana 1962, str. 261 sl. — 28. B. Grafenauer, o. c., str. 287 sl.; J. Gruden, Praznoverje in mistiške sekte v protestantski dobi, JMK 18 (1908), str. 65. — 29. AS, vic. a. FI/135 — 1584 oktober 9. — 30. A. Dimitz, Nachrichten o. c., str. 68; J. Parapat, o. c., LMS 1874, str. 88. — 31. MHVK 1863, str. 69. — 32. Ibidem.

ORGANIZACIJA OBRAMBE PRED TURKI NA RIBNIŠKEM OBMOČJU V 16. STOLETJU

VASKO SIMONITI

Po prvih osamljenih turških roparskih pohodih v slovenske dežele v začetku 15. stoletja (leta 1415 so Turki prvič šli mimo Ribnice proti Ljubljani)¹ je prišlo zaradi takratnih razmer na Balkanskem polotoku do njihove daljše prekinitve. Toda potem, ko je padla Bosna (1463) v turške roke, se je položaj popolnoma spremenil. V dolini reke Sane so se Turki približali najbližjemu mestu Kranjske — Metliki v Beli krajini — na manj kot sto kilometrov. Leta 1469 se je začelo obdobje najhujših turških napadov proti zahodu. Do 1483 so Turki plenili po slovenskih deželah okrog tridesetkrat. Vpadali so vsako leto, včasih celo po štirikrat letno. Do leta 1526 so vpadli še okrog petnajstkrat.² Kranjski deželni stanovi so za dvajseta leta 16. stoletja zelo jasno opisali položaj svoje dežele: »Poleg velikih napadov nastopajo tudi majhne skupine, ki se približajo skrivaj skozi gozdove, tako da jih nihče ne pričakuje. V zadnjih osmih letih je bila opustošena ena tretjina dežele. Gospo-

stvo Kostel ob Kolpi ima na primer od nekdanjih 300 le še sedem kmetij.«³ Marsikje v vaseh »ni ostal niti en plug.«⁴ Za trpljenje Ribnice in njene okolice pa je Valvasor zapisal v svoji znameniti Slavi vojvodine Kranjske: »Dedni sovražnik krščanskega imena in sosednji grozodejec je ta trg večkrat premagal in okoliške vasi v dimu zadušil, toda gradu se ni mogel nikoli polastiti; zato je v srdu vselej odvedel s seboj mnogo kristjanov v sužnost, vse oropal, nešteto ljudi posabljal in v vsem posnemal hudiča, tiranov očeta. Zaradi takih vpadov so žal v bridkem spominu leta 1480, 1528 v mesecu juliju, 1546, 1558, 1559 v januarju in februarju, 1564 in še mnogo drugih, v katerih so se Turki s svojo morilsko sabljo strašno znesli nad Ribnico in bližnjo okolico.«⁵

Zaradi postopnega napredovanja pri obrambni organizaciji pa postajajo vpadi redkejši (1542—1547, 1555—1560)⁶ in celo popolnoma prenehajo. Po nekaterih podatkih o

šestdesetih letih 16. stoletja naj ne bi bilo turških vpadov na kočevsko in s tem tudi na ribniško področje,⁷ prav tako pa tudi za ostala leta do konca stoletja.⁸

Prvi začetki obrambne organizacije so seveda že v času prvih turških vpadov v 15. stoletju. Deželni stanovi slovenskih pokrajin so v hrvaškem primeru, ko se je s postopnimi majhnimi osvajanji turška meja vse bolj približevala slovenskemu ozemlju (15 kilometrov ob koncu 16. stoletja),⁹ dovolj jasno videli, kaj pomeni neposredno sosedstvo turške države. Zavedali so se, da »se je bolje braniti proti Turkom na tujem ozemlju kakor na lastnem«. Z druge strani pa so bile hrvaške dežele mnogo preslabe, da bi se mogle turških vpadov braniti same. Morale so se opreti na svoje zaledje. Tako je v 16. stoletju središče obrambe turške meje vse bolj prehajalo na notranjeavstrijske dežele (Stajerska, Koroška, Kranjska), ki so prevzele vzdrževanje in skrb za obrambo velike večine obmejnih utrdb na Hrvaškem in v Slavoniji, kar je zanje seveda pomenilo le del obrambe lastnega ozemlja.¹⁰ V samih slovenskih deželah pa se je delno spremenila organizacija deželne vojske ter spopolnila obrambna organizacija. Deželno vojsko so tako sestavljale čete različnih vrst. Zemljiški gospodje so morali sami na vsakih 200 ali 100 funtov penozov dohodkov od svojega gospodstva postaviti po enega konjenika in določeno število pešcev. Plemiči pa so se morali udeleževati bojnega pohoda le, če se ga je udeležil tudi vladar. Mesta so morala za svojo obrambo skrbeti sama in dati glede na svojo velikost za boj določeno število pešcev. Deželni stanovi so po potrebi poskrbeli tudi za stalne najemniške domače in (ali) tuje čete, v Žužemberku, okolici Metlike in na kočevskem pa so se naselili od 1530 Uskok, ki so opravljali vojaško službo. Najširša vojaška organizacija pa je bila tako imenovana »črna vojska« (insurekcija), ki so jo sestavljali podložniki. Po zemljiških gospodstvih, od tridesetih let 16. stoletja pa po »četrtih« (Viertel), so popisali za vojsko sposobne podložnike, in to tako, da so, kadar je bilo potrebno, poklicali vsakega tridesetega, dvajsetega, desetega, petega ali celo tretjega za orožje sposobnega moža.¹¹

V primeru sovražnega vpada v deželo pa je bilo za prebivalstvo pomembno, da so lahko zbežali v cerkve, tabore, gradove in mesta, ki so bili dovolj utrjeni, da so lahko nudili uspešno obrambo. Poleg tega je bila sistematično urejena signalna organizacija (grmade in topovski strelji) in služba slov,¹² ki so naznanjali prihod sovražnika. S tem je bil

uspeh turških roparskih čet v glavnem omejen na pustošenje polj in vasi, ljudem in njihovemu mobilnemu premoženju pa je bilo v glavnem prizanešeno. Sistem glavnih signalnih točk je bil razporejen po daleč naokoli vidnih vrhovih in je precej točno označeval smeri poti, ki so jih Turki uporabljali za vpad.

Na Kranjsko so v srednjo četrt (Mitter Viertel), v katero je sodila Ribnica, Turki vpadali po navadi najprej od Vinice in Poljan, najraje pa od Kostela v smeri proti severu. Tako se je oblikovala tudi veriga signalnih točk v tej smeri. Za nekatere signalne točke oziroma same kraje pa izvedo iz popisa leta 1596, ki nam pove tudi s kakšnim orožjem so bile preskrbljene:

Vinica — trije dvofuntni možnarji (za opozorilne strele), deset pušk z naslonjali (Topphakhen — težka puška na kresilo), vendar ni niti svinca niti smodnika niti drugih potrebščin¹³

Straža (pri Sinjem vrhu) — trije dvofuntni možnarji, drugih stvari nič¹⁴

Poljane (pri Starem trgu ob Kolpi) — trije dvofuntni možnarji, petnajst pušk z naslonjali, 130 krogel¹⁵

Spaha¹⁶

Kostel¹⁷ — štirje enainpolfuntni možnarji, 15 pušk z naslonjali, drugih stvari nič

Zajčji vrh nad Črnim potokom¹⁸

Fridrihštajn — en dvainpolfuntni možnar in dva enainpolfuntna možnarja, šest pušk z naslonjali¹⁹

Kočevje — dva trifuntna možnarja²⁰

Ložine²¹

Ribnica (Sv. Ana nad Ribnico) — dva dvofuntna možnarja, 50 pušk z naslonjali, 60 lahkih pušk, trije mali topiči na kolesih, štirje poljski topiči, tri muškete, dovolj vžigalne vrvice²²

Ortnek — dva možnarja (brez oznake), sicer ničesar²³

Turjak (Sv. Ahac) — trije dvofuntni možnarji (brez smodnika), en dvofuntni falkonet, en srednji enoinpolfuntni falkonet, 36 uporabnih pušk z naslonjali, 30 neuporabnih pušk z naslonjali²⁴

Ig

Ljubljana

Medtem ko so bili v deželi za signalno organizacijo odgovorni četrti glavarji, ki so skrbeli, da so bili ti kraji dobro preskrbljeni

z orožjem in municijo (kar pa, kot se vidi, niso bili), s čimer jih je zalagala ljubljanska deželna orožarna, pa je bila na kočevskem organizirana stalna stražna služba. To so morali opravljati podložniki sami, kar jim je bilo tudi poleg drugih služnosti predpisano kot tlaka v novem reformiranem urbarju iz leta 1574. Tako so morali štirje podložniki (Unterthanen) iz vasi Mahovnik ob potrebi nositi pisma v Ribnico in Žužemberk, vsi podložniki iz Mačkovca v Kočevje in Poljane ali drugam, v Nemški Loki so morali vsi poleg prenašanja pisem v Kočevje in Poljane skrbeti še za grmado in dajati stražo, v Pregrlju so morali vsi skrbeti za grmado in dajati stražo, v Knežji Lipi so morali podložniki skrbeti za stražo, kajžarji (Untersassen) nositi pisma, skrbeti za grmado in dajati stražo, v Koprivniku pa so morali kajžarji nositi pisma.²⁵ Poleg tega so imeli vsi podložniki vsega gospostva še neizmerjeno tlako pri zidavi Fridrihštajna in Kočevja.²⁶ Podložniki so se zaradi tega večkrat pritožili vicedomu, tako zaradi samih stroškov, ki so jih imeli z vzdrževanjem kresišč, kot zaradi same tlake.²⁷ Toda odgovor komisije leta 1574, ki je raziskovala pritožbe kmetov, je bil, da je straža (Skart) pomembna za lastno varnost kmetov, in da naj tako te obveznosti tudi za naprej ostanejo.²⁸ Nov kočevski urbar iz leta 1574, ki je podložnike tako obremenil s tlako in jim njihov položaj celo poslabšal,²⁹ je v določeni meri posledica miru in relativno dobrega položaja podložnikov v šestdesetih letih 16. stoletja, ko se je zvečalo število prebivalstva in obseg premoženja.³⁰ In kot da bi se oblikovalci tega urbarja zavedali, da bo leta vir dolgotrajnih upiranj kočevskih podložnikov, so hoteli to že vnaprej preprečiti. V končne določbe urbarja so zapisali (sicer predvsem glede na kmečki punt 1573) tudi današnjemu človeku ne znane stvari: »da se podložniki brez vednosti, privolitve in dopustitve gospoda ne smejo zbirati niti javno niti tajno, toda komur je potreben shod, to je možnost pogovoriti se o tekočih zadevah, naj najprej gospodu naznani in ga prosi za dovoljenje. In če on ugotovi, da je potreba in dopustno, lahko podložnikom ali nekaterim od njih to dovoli in jim tudi določi kraj shoda. Gospod naj tja o pravem času pošlje ali svojega skrbnika ali nekoga namesto njega, da bo slišal kakšna je obravnava in razgovor. Proti tistim, ki bi imeli shod brez dovoljenja in tistim, ki bi bili na shodu in posebnost proti tistim, ki bi bili povzročitelji, bi se z resnično kaznijo ukrepalo, da bi se odvrnila, vsa teža dejanja.«³¹

Le okrog 20 kilometrov više ležeča Ribnica pa v svojem prav tako novem reformiranem in prav tako od deželnega kneza izdanem urbarju, sestavljenem leto dni prej (1573), takih določb, ki bi podložnikom predpisovale »vojaške« obveznosti in omejevale svobodo zbiranja, ne pozna.³² Celó iz sklepnih določb ribniškega urbarja je razvidno, da so se dajatve v določeni meri zmanjšale, saj se ni smelo več težka žita (pšenica, proso, oves) jemati v potlačeni ali zvrhani meri, ampak v nepotlačeni in poglajeni meri,³³ in to kljub temu, da se npr. število užívalcev zemlje in število hub ni v desetih letih prav v ničemer spremenilo.³⁴ Čeprav nam viri za šestdeseta leta 16. stoletja kažejo sliko, da se je v kočevskem gospostvu stanje izboljšalo, in v ribniškem vsaj ne poslabšalo, pa vendar ne smemo pozabiti, da »nerodovitna zemlja ne dovoljuje prebivalstvu, da bi prodalo del svojih poljedelskih produktov, ne more biti odjemalec za mestno obrt, ampak je celo prisiljeno, da razvije domačo obrt, ki ji išče potem trga s krošnjarjenjem.«³⁵ S tem si je prebivalstvo mesta Kočevja in trga Ribnice že od konca 15. stoletja iskalo dodaten vir zaslužka, poleg tega pa si »višek prebivalstva, ki ga agrarni režim ni potreboval,«³⁶ išče zaslužka tudi kot domača najemniška vojska.

Splošni vpoklic kmetov se namreč zaradi počasnosti ni najbolje obnesel. Sicer je zbral nekaj sto konj in več tisoč kmetov,³⁷ vendar so deželni stanovi tako npr. leta 1527 zaradi neuspešnosti splošnega vpoklica, sklenili izuriti tisoč domačih strelcev, ki bi dobivali plačo kadar bi morali nad sovražnika, in obenem vzdrževati še znatno četo konjenikov.³⁸ Poleg tega se niso navduševali za splošni vpoklic kmetov tudi sami stanovi, saj kakor pišejo kranjski stanovi vrhovnemu poveljniku slavonske in hrvaške krajine leta 1553, so morali podložniki poleg »večkratnega poziva dajati še velike davke, činž, tlako, in skrbeti za žene in otroke. Razen tega so slabo oblečeni in izurjeni glede na uskoke in druge plačane vojake, tako da je vse skupaj bolj odpeljevanje teh ubogih ljudi, kot pa (vojaška) ureditev. Ves čas tiho mislijo na žene, otroke in delo in nimajo nobene želje in veselja do vojne, za katero nimajo nobene izkušnje.«³⁹ Neposlušnost je ob sklicu deželne vojske pokazalo tudi samo plemstvo. Tako kranjski deželni glavar Jakob Lamberg piše leta 1559 cesarju, da se ob sklicu deželne vojske (stanje pripravljenosti) tudi plemstvo ni polnoštevilno odzvalo.⁴⁰ Vojaški sklic (allgemeines Aufgebot) je hitreje deloval le, vsaj s strani plemstva, v primeru samega turškega vpada

v deželo, drugače pa so stanovi, da bi povečali varnost, raje odobravali sredstva za vojsko hrvaški (vojni) krajini, v deželi sami pa najeli več sto domačih najemnikov, ki so jih po potrebi poslali tudi na Hrvaško. Tak spisec domačih najemnikov za srednjo kranjsko četrt je ohranjen za leto 1561. Oglejmo si zakaj so jih najeli in kakšna je bila v tem letu nevarnost turškega vpada.

Po velikem vpadu na Kranjsko konec januarja 1559 so deželo v tem in naslednjem letu (1560) le vznemirjala poročila o turškem zbiranju in možnem vpadu. Tako je deželni glavar 4. aprila 1560 razglasil vpoklic 1200 mož na Krasu,⁴¹ 24. decembra pa naj bi prišlo zaradi preteče turške nevarnosti do vpoklica okoli 1300 mož tudi v srednji in spodnji kranjski četrti. V ta sklic bi moralo gospodstvo Ortnek in Ribnica prispevati tristo dobro oboroženih mož, ki naj bi se po tretjem opozorilnem strelu premaknili na »običajna« mesta.⁴² Vendar je verjetno nevarnost minila, saj podatkov, da bi do sklica res prišlo, ni, dvorna veča (Hoftaiding),⁴³ ki se je zbrala 6. januarja 1561, pa o razpustitvi sklica ali o sklicu samem ni razpravljala, ampak je razpravljala o razpustitvi 1200 mož na Krasu (sklicanih že od aprila 1560) in najetju 400 domačih strelcev. To izvemo iz pisma 21. januarja 1561 Josephu Nikoliču in Georgu Barbu (četrtina mojstra), v katerem jima deželni glavar, namestnik in deželni odborniki ukažejo, da predajo glavarjema bodočih najetih strelcev »puške, smodnik in svinec ter vse druge stvari, ki k temu sodijo po inventarju.« Dvorna veča se je namreč odločila »da Tomaž Naglič, meščan v Ložu, najame 150 strelcev v cerkniškem, loškem, ribniškem in kočevskem sodnem okraju; Bernard Raunach (iz Raven) pa 150 strelcev v postojnskem, premskem in gotniškem sodnem okraju. Teh 400 strelcev (za sto izvemo kasneje) se najame do konca leta z začasno plačo in oskrbo namesto splošnega sklica in namesto 1200 neposlušnih (v osnutku pisma je ta beseda prečrtana) mož na Krasu in Istri, ki se jih odslej razpusti.«⁴⁴ Medtem, ko so prihajala poročila o preteči turški nevarnosti in sta bili izdani v februarju in marcu dve splošni opozorili (Warnungs General), da naj se dežela pripravi in vojska (ki jo je vzdrževalo plemstvo) na četrti strel odhiti iz gornje četrti in Krasa v Ljubljano, iz srednje in spodnje četrti pa v Novo mesto,⁴⁵ pa so se nadaljevala pogajanja oziroma postopek o najetju in plači 400 domačih strelcev. Ivan Lenkovič je pisal deželnim stanovom Kranjske, da naj najemniki začno 1. aprila 1561

svojo vojaško službo. Za sto na Metliškem najetih strelcev Muri Matjaža (Muri Mathiasch) pa je predlagal, da bi se porazdelili med dvesto strelcev Herberta Auersperga na Hrvaškem, za kar naj bi oficirji (stotnik, deseterji, bobnarji, piskač) dobili 12 goldinarjev, ostali pa po 8 goldinarjev plače do konca leta.⁴⁶ Kakšna je bila usoda teh stotih strelcev sicer za to leto ni znano, toda po Lenkovičevem pismu so deželni glavar in odborniki pisali Muri Matjažu, da je v bistvu bolje, če ostane v sami deželi, saj bi s tem, kakor sta se s svojimi strelci odločila tudi Tomaž Naglič in Bernard Raunach, prihranili nekaj sto goldinarjev. Priložili so še izračun koliko bi stali strelci na Hrvaškem in koliko, če ostanejo doma, in so plačani kot je navada na Krasu — 8 goldinarjev oficirji in 6 goldinarjev ostali.⁴⁷

1. aprila 1561 sta Tomaž Naglič in Fabian Kirchberger (deželni vojni sekretar) izdelala naborni register in določila plačo za 150 strelcev v srednji kranjski četrti. Za stotnika je bil določen Tomaž Nadler iz Koprivnika, za bobnarja Jurij Tetman iz Kočevja, za piskača pa Avguštin Hohenstainer iz Kočevja.⁴⁸ Vsi trije so imeli plačo 8 goldinarjev, z isto so še označeni vsi desetniki, ostali pa s 6 goldinarji. Pri vseh je še označeno, da imajo puško (puchsen). Iz ribniškega gospostva je bilo najetih šestindvajset mož (ob strani so zapisi po urbarju 1573 vasi v katerih so bili podložniki z istim priimkom):⁴⁹

desetnik Anndre Alliasch

Martin Luscher	— Dolenja vas, Zadolje
Juri Pöschl	— Dolenja vas, Pristava, Gorenji lazi
Jerin Werschl	
Blasy Woiez	— Dolenja vas, Prigorica
Paul Gorsche	— trg Ribnica, Rakitnik, Dolenja vas Breže
Juri Perschl	— Dolenja vas
Hanns Widerwol	— Rakitnik
Anndre Müllner	
Cristoff Gnidica	— trg Ribnica, Gorenja vas
Juri Furlan	
Laure Mazekl	— Dolenja vas, Prigorica
Michael Wurzer	— Otavice

Michel Wucha	— Hrovača
Peter Wenzer	
desetnik Jacob Jawer	
Anndriasch Jargliz	
Anndre Dekhauitsch	
Clement Widerwol	— Rakitnik
Niclaw Schilliz	— Goriča vas, Mali Zapotok
Niclaw Gerbez	
Peter Kramertschiz	
Lienhart Kosina	— Dolenji lazi
Jacob Syuiz	
Michel des Vidiz sun	
Lucas Smalz	— Dolenja vas, Dolenji lazi

Po tem naboru novih strelcev je bilo deželi do konca meseca z vznemirjanji prizanešeno, razen neuspelega poskusa Turkov konec marca, da bi vpadli preko reke Gline na Hrvaškem⁵⁰ in manjšega spopada uskokov s Turki pri Jezerskem na reki Uni konec aprila.⁵¹ Toda Turki so se začeli že konec aprila zbirati »od morja do Drave« in se pripravljati, da bodo še »pred košnjo« vpadli preko meje, v Liki pa da bodo popravili opustele utrdbे.⁵² Kranjska je takoj 1. maja izdala splošno opozorilo za pripravljenost konjenice (ki jo je vzdrževalo plemstvo), glavarjem najetih strelcev pa je istega dne poslala pismi, da se ob signalnih streljih pomaknejo k meji, da bodo lahko četam v hrvaški krajini v pomoč.⁵³ Toda do vpada ni prišlo tako kmalu. Pač pa so v tem času senjski uskoki pustošili po Liki okoli Buniča, vendar so jih Turki razbili in ujeli.⁵⁴ Do velikega turškega vpada na Hrvaško pride 9. maja tega leta. V naši literaturi je sicer zastopano mnenje, da je ta vpad s »1800« turki segal preko Kočevja, Ribnice celo do Postojne,⁵⁵ dejansko pa je potekal precej drugače.

12. maja je poslal Ivan Lenkovič iz Podbrežja na Kolpi dve pismi, iz katerih izvemo točen potek turškega pustošenja po Hrvaškem. Prvo poslano cesarju, nam po kratkem opisu samega vpada, da sliko predvsem o izredno slabem stanju utrdb in vojske v obeh, zlasti pa v Hrvaški krajini. Kot piše je na meji vladalo izredno pomanjkanje, ker dežele (Kranjska) še do tega trenutka niso poslale svoje letne finančne privolitve, tako da je vojaštvo v slavonski krajini šest mesecev, v hrvaški pa že sedem mesecev brez plače. Dežele je obvestil naj čimprej to uredijo, poleg tega pa jih je prosil, da mu za dopolnitev vojske pošljejo dežele tridesetega mo-

ža »kmečke« vojske in še Štajerska 200 strelcev, Koroška in Kranjska pa vsaka po sto. Razporedili bi jih za več mesecev tam, kjer je največja potreba. Na koncu pa je seveda še opozoril, da bi vsakršno zavlačevanje povzročilo nepopravljivo škodo, saj bi njemu (Lenkoviču) podvržena meja lahko izgubila več krajev.⁵⁶ V drugem pismu, poslanem deželnemu glavarju Kranjske Jakobu Lambergu, pa prav tako izvemo o samem stanju na meji in njegovi prošnji za izboljšanje, več pa o samem turškem vpadu. Najprej je ugotovil, da je deželo Kranjsko sproti o vseh poročilih, ki jih je dobil (od vohunov) in zapletih njegove vojske (omenja tudi poraz senjskih uskokov v okolico Buniča) obveščal vse do 8. maja, tako da je bila dežela pravčasno obveščena in v dobri pripravljenosti, potem pa nadaljuje: »Sporočam vam, da je predvčerajšnjim (10. maj?) opoldne vpadlo preko 1200 dobro oboroženih turških konjenikov, od katerih je bilo skoraj polovico v oklepih, mnogi med njimi pa so imeli puške. Vpadli so pri gradu Gore grofa Slunjskega in pri kastelu Simona Juršanoviča na Glini. Vse so poropali in požgali ter odpeljali sto krščanskih duš in nekaj sto glav živine. Včeraj (11. maj) pa so vpadli še pri kastelu Novački (Nouatschky Chasstell), vendar mi še ni znano kakšna je škoda. Meni podložna konjenica, ki je v tej okolici čakala na sovražnika, se sovražniku sploh ni upala postaviti po robu, ampak je sovražnikovo početje, zaradi njegove premoči, iz hribov le opazovala.« Dodaja še, da naj se dežela pripravi, ker nameravajo Turki naslednji mesec junij ponovno vpasti in oropati in uničiti »enega ali več krajev.«⁵⁷ To pismo in kopija pisma cesarju sta bili 14. maja v Ljubljani in naslednji dan 15. maja je bilo v deželi izdano »splošno opozorilo«, da ker so Turki vpadli 9. maja (!) (... das der Turkhen den verschiennen 9. dato in die 1200 starkh...) naj se v deželi najeti konjeniki (prouision phart) pripravijo in naj ob tretjem in četrtem strelu odhite iz gornje četrti v Ljubljano, iz Krasa, srednje in spodnje četrti pa v Novo mesto.⁵⁸ Eernardu Raunachu in Tomažu Nagliču pa so deželni namestnik in odborniki poslali pismo istega dne 15. maja, da naj bodo najeti strelci »ob vsaki uri, če bo prišlo pismo od vrhovnega poveljnika ali od nas, pripravljeni odhiteti (v pomoč) za rešitev dežele.«⁵⁹ Lenkoviču pa so poslali »tolažilno« pismo, v katerem ga obveščajo, da je bilo izdano splošno opozorilo za deželno konjenico in izdan ukaz za 300 najetih strelcev, poleg tega pa mu pošiljajo po plačilnem mojstru še

2400 goldinarjev, ki izvirajo iz proračuna t. i. tretjega penza⁶⁰ (to je bil davek za deželno oborožitev, ki so ga plačevali fevdalci na deželno knežji posesti).

Kot je razvidno ni nikjer govora o vpadu na Kranjsko 8. maja, ampak le o vpadu na Hrvaško dan kasneje 9. maja, ki pa je segal le do reke Gline. Ni verjetno, da bi ob tej pogosti korespondenci Ivana Lenkoviča in predstavnikov dežele ne bil nikjer omenjen vpad na Kranjsko, če bi v resnici tudi bil. Poleg tega Lenkovič v svojem poročilu o tem vpadu 9. maja na začetku pisma govori o tem, da je deželo sproti o vsem obveščal, in posebej omenja kot »večji dogodek« spopad in poraz senjskih uskokov pri Buniču v začetku maja (glej zgoraj), ne omenja pa nobenega večjega vpada pred 9. majem. Dvomimo tudi, da v splošnem opozorilu 15. maja, naj se zbere konjenica, kjer je kot vzrok naveden vpad Turkov na Hrvaško 9. maja, ne bi bil omenjen vpad na Kranjsko, ki naj bi bil le dan prej. Tudi grof Blagajski bi se leta 1574 v svoji prošnji deželnemu knezu, da mu ne povečuje davkov, gotovo v svoj prid spomnil poleg turškega vpada 1559 tudi vpada 1561, seveda če bi ta bil.⁶¹ Torej bi z gotovostjo postavili trditev, da leta 1561 vpada na Kočevsko in še višje sploh ni bilo.

Po tem vpadu na Hrvaško v mesecu maju ne zasledimo vznemirljivih poročil, ki bi silila kranjsko deželo v vojaško pripravljenost, čeprav so Turki z zelo majhnimi četami dnevno vpadali iz Buniča in Udbine na Hrvaško.⁶² Spet pa se začne velike turške priprave novega livanjskega bega Mustafe, ki je zbral veliko vojsko v Udbini v začetku junija. Obveščevalci niso vedeli povedati kam in kdaj bodo dobro oskrbljeni Turki vpadli,⁶³ in Kranjska je 6. in 7. junija spet izdala splošno opozorilo, da naj se pripravi konjenica in najeti strelci.⁶⁴ Sledila so nova poročila o vedno večjem zbiranju Turkov in utrjevanju obmejnih utrdb pri Udbini.⁶⁵ Kranjska se je odločila, da pošlje Lenkoviču denar za plačilo vojske na meji ter najete strelce za dopolnitev vojaštva,⁶⁶ obenem pa je izdala na pobudo Lenkoviča »Generall« 15. junija prvega in drugega 21. junija. V njih je bil poziv kranjskem plemstvu, da se na lastne stroške udeleži pohoda proti Turkom, ker »namerava omenjeni gospod vrhovni poveljnik sovražnika v njegovih namerah preprečiti in udariti na Sokolović bega ali na Mazin (kraj, kjer so se utrjevali) oziroma z njim (sovražnikom) prekrižati meč kjerkoli ga najde...«. Plemstvo, ki bi se za pohod odločilo naj bi se oskrbelo za deset do dvanajst dni in prišlo 23.

junija v Metliko ali pa 25., 26., in 27. junija v Cetin na Hrvaškem.⁶⁷

Kakšen je bil odziv na to »vabilo« oziroma če je sploh prišlo do vpada na turško ozemlje, nam ni znano. Obe strani sta verjetno spoznali, da bi prišlo zaradi obojestranskih priprav do prevelikih izgub. Tako pride do zatišja in šele 4. julija do manjšega boja s Turki, ki so vdrli čez Uno. Lenkovič je, kot poroča, »60 do 80 konjenikov« razbil, od ujetih pa izvedel o zopet nameravanem večjem turškem vpadu 6. julija.⁶⁸ Toda v naslednjih dveh mesecih ni bilo nobenega vpada,⁶⁹ ampak šele 8. oktobra naj bi Turki vdrli preko Kolpe pod Hrastovico, kjer pa so jih razbili najemniki in kmetje sami.⁷⁰ S tem je turška nevarnost v letu 1561 prenehala. Kranjski je bilo prizanešeno in domači najemniki iz srednje kranjske četrti verjetno tudi niso doživeli boja, vendar pa je bilo stanje na Hrvatskem ta čas obupno. Nekaj velikih vpadov in stalna majhna ropanja, pomankanje denarja, orožja in ostalih stvari, so prisilile Ivana Lenkoviča, da je dal nekatere obmejne utrdbe porušiti, da ne bi padle v turške roke.⁷¹ Meja se je pomaknila bližje h Kranjski. Strah je ostal.

OPOMBE

1. Anton Skubic, *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*, Buenos Aires 1976, str. 497; v tem prispevku nimamo namena dati pregleda turških vpadov na ribniško področje. O tem je v glavnem pisal (po literaturi) Anton Skubic, *Zgodovina Ribnice...*, str. 497—525; sicer pa se turškim vpadom ne izogne nobena knjiga ali razprava, ki obravnava čas 15. in 16. stoletja v slovenskih deželah. Najboljše delo o tej problematiki je disertacija Stanka Juga, *Turški napadi na Kranjsko in Primorsko v 15. in 16. stoletju* objavljena v dveh delih v Glasniku muzejskega društva za Slovenijo XXIV, 1943, str. 1—60 in v *Zgodovinskem časopisu IX*, 1955, str. 26—61. — 2. *Zgodovina narodov Jugoslavije II*, Ljubljana 1959, str. 275 (ZNJ). — 3. Bogo Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda II*, Ljubljana 1956, str. 113. — 4. Npr. v vasi Griblje ob Kolpi po turškem vpadu leta 1524, Katarina Zupanič, *Šopek poljskih cvetlic iz Gribelj v Beli Krajini*, *Etnolog X—XI*, Ljubljana 1937—1939, str. 116; v tem obdobju od leta 1522 do 1532 naj bi Turki vpadali tudi do petkrat na leto, ZNJ str. 288. — 5. J. V. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Crain*, Laibach 1689, XI. Buch, str. 467. — 6. ZNJ, str. 288, na tem mestu so za redke vpadе v slovenske dežele omenjena še leta 1574—1578, vendar je iz prispevka Vaska Simonitića *Prispevek k poznavanju turških vpadov od leta 1576 do začetka gradnje Karlovca 1579*, ZC XXXIV, 1980, str.

87—99, razvidno da v tem času na Kranjsko ni bilo nobenega vpada. — 7. Stanko Jug razen za vpad 1561 povzet po objavah Dimitza (glej opombo 55) ugotavlja v tem času le vpad 1564, za katerega pa izraža dvom, ZČ IX, str. 44; po objava virov Georga Widmerja, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Gottsche erländchens (1406—1627), 1931, pa tudi sledi iz listine za leto 1574 — prošnja Franca Ursinija grofa Blagajskega deželnemu knezu, da se mu za vnaprej ne povečujejo davki — da vpadov ni bilo: »...Soviel, die Untertanen der Herrschaft belangt, ist nit weniger dass dieselben nun ein Jar zehen od zwölf etwas sicher gesessen... dadurch sich die Herrschaft an Volckh und Nahrung etwas erhohlt, aber kurz daruor, als der 59. Jars, da der Erbfeindt das Lannndt durchzogen und verhohrt, ...«, str. 176. Sam Widmer pa po tej listini tudi zaključuje: »Aus der Urkunde von 1574 ist zu entnehmen, dass das Ländchen in der Zeit von 1559 bis 1574 von Turkeneinfällen verschont blieb...«, str. 170. — 8. O tem glej prispevke Vaska Simonitiča o turških vpadih za sedemdeseta leta 16. stoletja v ZČ XXXI, 1977, str. 491—505; ZČ XXXIV, 1980, str. 87—99; za osemdeseta leta pa v Arhivu 1—2, str. 109—119. — 9. Bogo Grafenauer, Zgodovina..., str. 112. — 10: Ibid.; str. 114. — 11. Ibid.; str. 115. — 12. Vasko Simonitič, Sistem obveščanja pred turško nevarnostjo v 16. stoletju, Kronika, 28, str. 93—99; tu je navedeno tudi nekaj druge literature, ki se dotika tega problema. — 13. Arhiv Slovenije (AS), DSK I, fasc. 146, 146 a (nova št. fasc. 248), str. 1189. — 14. Ibid., str. 1189. — 15. Ibid.; str. 1188. — 16. Ivan Simonič, Zgodovina kočevskega ozemlja, Kočevski zbornik, Ljubljana 1939, str. 80 — piše na Spahi pri Preriglju, med tem ko v viru AS, fasc. 122, nova št. fasc. 194, piše za kočevsko področje, da je stalo kresišče: »Erstlich ein Kredfeuer zwischen Pollan und des Tabors Mösl auf dem perg Prelibl genant,« kar gre vsekakor za hrib Spaho nad vasjo Prerigelj. — 17. AS, fasc. 146, 146 a (nova št. fasc. 248), str. 1188; samo kresišče je bilo na Zdihovem, Simonič, Zgodovina..., str. 80; v viru: »oberhalb des schloss Khostell auf dem perg Gschrill genant,« fasc. 122 (nova št. fasc. 194), ni pagine — tu gre vsekakor za Zdihovo, ki je višje in nad Kostelom, Škrilj pa je vas, torej je »Perg Gschrill« Zdihovo. — 18. AS, fasc. 122 (nova št. fasc. 194), ni pagine. — 19. AS, fasc. 146, 146 a (nova št. fasc. 248); str. 1188. — 20. Ibid., str. 1188. — 21. »Ober Losin zwischen Gotsche vnd Reiffniz«, AS, fasc. 122 (nova št. fasc. 194), ni pagine. — 22. AS, fasc. 146, 146 a, (nova št. fasc. 248), str. 1188; fasc. 122 (nova št. fasc. 194), ni pagine. — 23. AS, fasc. 146, 146 a (nova št. fasc. 248), str. 1188. — 24. Ibid., str. 1188. — 25. Peter Wolsegger, Das Urbarium der Herrschaft Gotschee vom Jahre 1574, MMK 1890, str. 150, 151, 161, 167; 168; 169; Simonič; Zgodovina..., str. 79. — 26: Peter Wolsegger, Das Urbarium..., MMK 1891, str. 25. — 27. Leta 1574 so prosili podložniki iz Knežje Lipe, Pre-

riglja in Nemške Loke, da se jim davčna svoboda še naprej odpusti, ker skrbijo na gori Spahi (Gradisch) za grmado, kar so počeli že njihovi starši, Widmer, Urkundliche Beiträge..., str. 46; leta 1596 so se pritožili vicedomu, da morajo sami vzdrževati stražarnice »aus eignem Säckhl«, (Widmer, Urkundliche Beiträge..., str. 79), kar jih stane 32 goldinarjev, poleg tega pa morajo vzdrževati stražarnico na Fridrihštajnu še s smodnikom; leta 1613 pa se pritožujejo, da morajo na lastne stroške vzdrževati tri stražarnice že od leta 1559, kar jih stane najmanj 12 goldinarjev, Simonič, Zgodovina..., str. 80; Widmer, Urkundliche Beiträge..., str. 81, 97, 99. — 28.: »Was die Skart betrifft, so halten diese die Untertanen zu ihrer eigenen Sicherheit, wie auch die Stadt ihre eigene Wache haben und besolden muss... Dabei hat es zu bleiben«, Widmer, Urkundliche Beiträge..., str. 51. — 29. Ibid., str. 51. — 30. Ibid., str. 46, 170, 176. — 31.. »... Gedachte Untertanen sollen ohne Vorwissen, Verwilligung und Zuellassung aines Inhabers, weder öffentlich noch heimlich khain versammlung halten, sonnder wo ainiche Zusammenkhunfft vonnöthen sein werde, es sey in wasserlay Sachen, das welle, solle es dem Inhaber zuor angezaigt, und er umb Erlaubnis gebetten werden. Und so er befindt, das es ain Notturfft und zuelässig sey, mag er den Untertanen oder etlichen auss inen das bewilligen, und auch das Orth, wo sy zusammen khumben mügen, benennen. Und solle aintweder des Innhabers Verwalter darzuekhumen oder yemandt an seiner Statt schikken, auf das gehört werde, was ir Handlung und Tractierung sey. Wo sy aber ainiche Versammlung ohne Zuellassung und Bewilligung hielten, gegen denselben, so bey der Versammlung gewest, und sonderlich gegen denen, die des Ursacher sein solle mit ernstlicher Straff fürgangen, damit alle pese Practica verhietet werde.«, Peter Wolsegger, Das Urbarium..., MMK 1891, str. 25. 26. — 32. AS, Gr A—V — Ribnica, št. 1. — 33. »Auch das aber allethalben ein geburliche gleicheit gehalten und die armen pfandundertanen unguetlich beschwärt oder vbernomben. So wierdet vondiser zeit der Reformation aus beuelch hochgedachter fhl: drh: ain pfandinhaber berurter herrschaft das schwäre Traidt, also auch den habern jedes nach seiner sondern vnd Neuen aufgerichten und bezichneten Casstenmass gestrichen vnd ungedruger einzunemben haben, vnd hierüber zu wider diser verordtung niemand nichts beschwarliches oder vngleichs aufladen oder zuefuegen«, AS, Gr. A—V — Ribnica, št. 1; o pravnih določbah in datjavah tudi Anton Skubic, Zgodovina..., str. 384—401. — 34: V registru urbarskega davka gospostva Ribnice iz leta 1564 (AS, Vic. fasc. I/59, zap. št. 105, gospostvo Ribnica Lit. R II) ni v primerjavi z urbarjem iz leta 1573 v številu kmetij in uživalcih le-teh nobene razlike. — 35. Fran Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo, Ljubljana, 1929, str. 50. —

36. Sergej Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1961, str. 210. — 37. Leta 1528 je bilo potrebno 14 dni, da se zbere 400 konj in 6—7000 kmetov, Stanko Jug, *Turški napadi...*, GMDS XXIV 1943, str. 50. — 38. *Ibid.* str. 45. — 39. AS, fasc. 145, 146 (nova št. fasc. 246); str. 76—78. — 40. Dunaj, Kriegsarchiv, HKR Expedijt, July 1559, 806; December 1559, 1126. — 41. Stanko Jug, *Turški napadi...*, ZČ IX, 1955, str. 42. — 42. AS, fasc. 124.a (nova št. fasc. 202), ni pagine. — 43. V dvorni veči so v 16. stoletju odločali tudi o deželnih zadevah v posebno nujnih primerih, ko zaradi kratkega roka in hitrega ukrepanja ni bilo mogoče sklicati deželnega zbora, Sergej Vilfan, *Pravna zgodovina...*, str. 205. — 44. »... Thomaschen Naglitschen burger zw Laas, 150 puchsenschutzen allain in Zierkhñizer, Laaser, Reyfnizer und Gotscheer gericht entleydt, fur guet angesehen, das stadt des Gemainen Aufpots und (vngheorsamen) 1200 Man von Isterriach vnd Karst 400 puchsenshuezen im wartgeld vnd provision halten das Ir demnach zw auszug eures jarss erlassen, dan euer stat (dem Edlen vnd vnssern Leonhardi von Raunach 150 Man allain in Adlsperger, Premer und Guetenegger gericht) auss oberzelter ursach, dass die 1200 Man in Isterreych vnd Karst hinfur, sambt den gemainen Aufpodt ausser grossn zuefallenden noth derin (?), weder jung noch allt, wer greyffen mag, exembt sein soll ab vnd eingestellt der dagegen die 400 puchsen schutzen aufgenommen...«, AS, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 407—410j. — 45. 30. januarja piše Andrej Pregelj (Anndre Pregl) iz Črnomlja dve pismi — po obvestilih, ki jih je dobil od vohuna in Herberta Auersperga — da nameravajo »bosanski, livanjski in hercegovski paša« s 15.000 možmi vpasti v Vinodol in od tam na Kras, AS, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 411, 412, 414, 415; 1. februarja je bil izdan v Ljubljani »Warnungs General«, prav tako istega dne še pismo deželnim odbornikom in pismo Bernardu Raunachu (tu je omenjen kot četrtnj mojster) na Kras, AS, fasc. 124 a (nova št. fasc. 202), ni pagine; fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 423, 425; 18. marca pa je bil izdan »Warnungs General«, da lahko Turki vpadajo na Kras in Kranjsko, fasc. 124a (nova št. fasc. 202), ni pagine. — 46. AS, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 427, 428, 429. — 47. *ibid.*, str. 431, 432, 433, 434, 435. — 48. AS, fasc. 136 a (nova št. fasc. 231), cel register je označen s številko 64. — 49. Gr. A V — Ribnica, št. 1. — 50. AS, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 428 — pismo Lenkoviča 25. marca deželnim stanovom o turškem vpadu 23. marca. — 51. Pismo Lenkoviča 4. maja, kjer omenja, da so Uskokj pri Jezerskem na Uni razbili 70 turških pešcev, od teh jih 12 ubili in 35 ujeli, *ibid.*, str. 446. — 52. Lenkovičevo pismo 29. aprila, *ibid.*, str. 436, 437. — 53. *Ibid.*, str. 440; fasc. 124 a (nova št. fasc. 202), ni pagine. — 54. Pismo 4. maja Sebastijana Desaćiča iz Senja, ki poroča o tem, kako so njegovi vojaki brez dovoljenja šli na rob v okolico Buniča, vendar

so bili vsi razbiti in ujeti, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 442; pismo 4. maja Lenkoviča iz Podbrežja poroča isto, dodaja pa, da so že konec aprila ujeli prebega Simona Zečića (Schimon Setschich), ki je Bihaću povzročil veliko škodo, ta je tudi povedal, da bodo Turki šli na metliško in še naprej, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 446, 447; 5. maja pa je prišlo pismo iz Senja, da je brat Svetega Jorgena (Sandt Jorgen Bruder) — vohun — povedal, da imajo Turki livanskega bega za 13 dni zalog, *ibid.*, str. 450. — 55. Bogo Grafenauer, *Zgodovina...*, III., Ljubljana 1956, str. 114; ostali po izvlečku »Landtagsgeneral«, ki ga je objavil August Dimitz, *Die Regesten...*, MHVK 1859, str. 88. povzemajo, da je vpad segal le do Kostela, Stanko Jug, *Turški vpadi...*, ZČ IX, 1955, str. 43; August Dimitz, *Geschichte Krains*, II, Laibach 1874, str. 191; Skubic, *Zgodovina...*, str. 515; Josip Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec 1910, str. 585, piše le, da so Turki od 1558 do 1561 »opetovano v Kočevju in Ribnici«. — 56. AS, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 452, 453, 454, 455, 456, 457. — 57. *Ibid.*, 463, 464, 465. — 58. Fasc. 124 a (nova št. fasc. 202), ni pagine. — 59. Fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 472, 473, 474. — 60. *Ibid.*, str. 468, 469, 470. — 61. Glej opombo 7. — 62. Pismo Lenkoviča 19. junija deželnim stanovom, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 531. — 63. Pismo Herberta Auersperga 4. junija iz Črnomlja, da je začel Mustafa beg iz Livna velike vojne priprave, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 476; v hrvaščini pisano pismo vohuna Svetega Mihaela (Svety Mihouio) 4. junija, da se je v Udbini zbralo 5000 mož, *ibid.*, str. 478; 5. junija spet pismo Herberta Auersperga, da se naj strelci in deželna obramba pripravijo, čeprav se še ne ve, kam bodo Turki udarili, *ibid.*, str. 488, 489; 5. junija pismo Ivana Lenkoviča iz Črnomlja, da so ujeli dan prej dva Turka v okolici Slunja, ki sta povedala, da se Turki še vedno zbirajo v Udbini in da bodo utrdili Mazin, kraj med Bihačem in Udbino. Obenem Lenkovič prosi za vojsko in denar kot že v mesecu maju, *ibid.*, str. 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487. — 64. Fasc. 124 a (nova št. fasc. 202), ni pagine; o tem obvešča Lenkoviča, fasc. 283, 284 (nova št. fasc. 413), str. 504, 505. — 65. 7. junija piše iz Črnomlja Herbert Auersperg, da Turki lahko udarijo na metliško ali na Kranjsko, *ibid.*, str. 492; 7. junija piše o tem (prilaga pismo obveščevalca) iz Senja kapetan Jorg Sigersdorf in prosi za strelce, *ibid.*, str. 494, 498, 502, 512; 8. junija piše o tem iz Mehovega Lenkovič, *ibid.*, str. 508; 9. junija piše Herbert Auersperg o tem iz Vinice, *ibid.*, str. 514; 13. junija spet piše iz Podbrežja Lenkovič o premikih in zbiranju turških čet, obenem pa prilaga še pismi Vüda Haleka, poveljnika slavonske krajine iz Varaždina, ki poroča o zbiranju turških čet v Slavoniji, in pismo Herberta Auersperga, ki je pisal iz Skrada pri Korani, da sta se Zečić (Setschitsch) in Lullić (Lullich) iz Bihača približala Udbini in prestela 150 turških šotorov ter da Turki utrjujejo

Mazin in Boričevac, *ibid.*, str. 518, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 527. — 66. *Ibid.*, str. 538, 539, 540; pismo deželnega glavarja glavarjema najetih strelcev, da se pripravijo, da bodo šli na pomoč Lenkoviču in da se oskrbijo za 14 dni, *ibid.*, str. 528, 529, 530. — 67. O tem pohodu in stanju turške nevarnosti je Lenkovič pisal tudi obema glavarjema najetih strelcev, banu v Zagreb in Gašperju Roberju (?). *ibid.*, str. 532, 533, 534, 535, 536, 537; »generali« pa so v fasc. 124 a (nova št. fasc. 202), ni pagine. — 68. Vjekoslav Klaič, *Povjest Hrvata*, knjiga V, Zagreb 1973, str. 294. — 69. 30. julija piše iz Črnomlja Baltazar

Kacijaner, da mu je pisal Simon Juršanič (prilaga pismo), da namerava 100 Turkov vpasti preko Gline; od poveljnika Bihača pa je dobil obvestilo, da bodo Turki vpadli okoli Krstinje, Klokoče in Kladuše, fasc. 283, 284 (nova št. rasc. 413), str. 552, 554, 555; pismo deželnega glavarja Tomažu Nagliču, da je zaradi nevarnosti turškega vpada s svojimi strelci v pripravljeno-sti in po potrebi na voljo Lenkoviču in Auerspergu, obenem pa mu sporoča, da bo dobil tako on kot Bernard Raunach za svoje strelce plačo (Lifergeld), *ibid.*, str. 558, 559. — 70. Vjekoslav Klaič, *Povjest...* str. 295. — 71. *Ibid.*, str. 295

RIBNICA IN DEŽELNOZBORSKE VOLITVE 1861 — 1913

VASILIJ MELIK

S februarjskim patentom 26. 2. 1861 in njegovimi prilogami so dobile avstrijske dežele svoje deželne rede in deželne volilne rede, ki so pomenili temelj volilnega sistema za ves čas do propada habsburške monarhije ob koncu prve svetovne vojne. Kranjska je dobila deželni zbor s 37 poslanci. Eden je bil vsakokratni ljubljanski škof, 10 so jih volili veleposestniki, 2 člani trgovsko-obrtno zbornice, 8 prebivalci določenih mest in trgov, 16 pa prebivalci ostalih, pretežno kmečkih občin. Veleposestvo so vseskozi predstavljali poslanci nemške stranke, v mestih sta si bili v šestdesetih in sedemdesetih letih nemška in slovenska stranka približno enako močni, šele pozneje je prevladala slovenska. Le v kmečki kuriji je vseskozi gospodovala slovenska stranka. V šestdesetih in sedemdesetih letih so se bili ostri boji med obema narodnostnima strankama za večino v deželnem zboru: dvakrat po šest let je bila ta večina nemška. Tako je bilo v prvem deželnem zboru (1861—1867), ko slovenska stranka pri volitvah še ni organizirano nastopila, tako je bilo v šestem (1877 do 1883), ko je avstrijska nemško-liberalna vlada pritiskala z vso silo na Slovence, misleč, da bo mogoče njihovo narodno gibanje zatreti. Taffejeva vlada, ki je 1879 sledila nemško-liberalni, je priznala Kranjsko za slovensko deželo. Odtlej so imeli navadno Nemci 11 mandatov, Slovenci pa 25. Glede na število prebivalstva je bil delež nemških poslancev mnogo prevelik, saj je bilo Slovencev 93 %, Nemcev pa le 6 % (1880), nazadnje celo le 5 % (1910).

Volitve na ozemlju današnje ribniške občine so bile posebej zanimive zaradi tega, ker je bilo tako v kmečki kot v mestni kuriji to področje združeno z nemškim kočevarskim ozemljem v enem volilnem okraju.

Meje kmečkim volilnim okrajem so v vseh naših deželah leta 1861 določili po mejah političnih okrajnih glavarstev, kakor so nastala leta 1849. V kočevskem okrajnem glavarstvu so bili združeni trije sodni okraji: Velike Lašče, Ribnica in Kočevje. Prav tako so bili ti sodni okraji (razen Kočevja in Ribnice, ki sta volila v mestni kuriji) povezani v enem volilnem okraju kmečke kurije. Ne upravna ne volilna razdelitev nista upoštevali narodnostne meje. Kočevarsko ozemlje ni bilo v celoti v kočevskem okrajnem glavarstvu. Posamezni deli nemškega ozemlja so bili še v sodnih okrajih Zužemberk (občina Smuka), Novo mesto (občini Poljane in Crmošnjice) in Crnomelj (občina Planina). Tudi kočevski sodni okraj ni bil v celoti nemški: tu sta bili še slovenski občini Kostel (pozneje razdeljena v občini Banja Loka in Fara) in Osilnica ter mešani občini Trava in Draga. Drobec kočevskega ozemlja je segal v ribniški sodni okraj (vas Grčarice). Kočevski volilni okraj je imel skoraj dvotretjinsko slovensko večino (63 %). Vlada torej, ko je sestavljala volilne okraje, ni izrabila prilike, da bi ustvarila poseben nemški volilen okraj, ki bi mu bilo jedro kočevarsko ozemlje in ki bi imel nemško večino, pa bi bil tako edini nemški kmečki volilni okraj na Kranjskem. Vladina naravnost v